

УДК 368(336)

Зінченко О. А.

Супрун Н. В.

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Супрун А. А.

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Досліджено інвестиційний потенціал страхового ринку, виявлено слабкі і сильні сторони інвестиційного процесу в страхових компаніях на сучасному етапі. За допомогою аналізу статистичних даних за останні 10 років з'ясовано тенденції в управлінні інвестиційною діяльністю страховиків. Сформовано низку висновків і пропозицій щодо здійснення інвестиційної діяльності страховиків з урахуванням останніх процесів на страховому ринку.

Ключові слова: страховий ринок, інвестиційна діяльність, страхові резерви, інвестиційний доход, якість активів.

Постановка проблеми. Кризові процеси, що відбуваються в економіці країни, позначилися на всіх ланках народного господарства. Страховий ринок не став винятком, а за низкою позицій утратив чи не найбільше. В умовах несприятливого зовнішнього економічного середовища учасникам страхового ринку дуже важко побудувати якісну інвестиційну стратегію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиційну діяльність страхових компаній досліджувало багато вчених, серед яких можна виділити А.В. Василенко, О.О. Гаманкову, О.М. Зальотова, О.В. Мурашко, С.С. Осадця, В.М. Фурмана. Кожна криза має своє забарвлення і по-своєму відображається на інвестиційних можливостях страховиків, що зумовлює необхідність продовження досліджень у даному напрямі. Взагалі питання форму-

вання інвестиційної політики навряд чи втратить свою актуальність, оскільки фінансові ринки в усьому світі залишаються нестабільними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз ситуації, що склалася на фінансовому ринку та його страховому сегменті, дає змогу окреслити проблеми, що потребують вирішення: пошук альтернативних варіантів для інвестування власних коштів страхових компаній та коштів страхових резервів інших, аніж банківські депозити; вдосконалення державного нагляду за інвестиційною діяльністю страховиків.

Мета статті полягає в оцінці інвестиційних можливостей страхових компаній в умовах нестабільного українського фінансового ринку з урахуванням наявних обмежень державного регулювання та нагляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страховий ринок уперше після початку кризи в 2014 р. показав ознаки стабілізації й помірного неінфляційного зростання. У 2018 р. відновився процес збільшення загальної кількості договорів страхування. Так, у I півріччі 2018 р. укладено договорів страхування з фізичними особами на 8,2% більше, ніж у I півріччі 2017 р. [1], і це при тому, що процес виїзду за кордон економічно активного населення триває.

Компанії стають більш надійними. Так, у 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяг страхових виплат становив більше 10,5 млрд. грн., з яких на компенсацію збитків фізичним особам припадає близько 60%. Збільшення страхових виплат становило 10%, і при цьому відбувалося зростання показника рівня страхових виплат.

Обсяг іноземного капіталу на страховому ринку становив більше 3,5 млрд. грн. і представлений провідними страховиками Австрії, Німеччини, Польщі, Словенії, США, Франції та інших країн.

Незважаючи на значну кількість страховиків (сьогодні їх 291), 97% страхових виплат на страховому ринку України, тобто фактично основну частку, забезпечують 90 компаній ризикового страхування і 10 компаній зі страхування життя. Наприклад, на 60 страховиків (із показником страхових платежів за 2017 р. менше 1млн. грн.) сукупно доводиться страхових платежів у розмірі менше 14 млн. грн., на ще 66 страховиків (із показником страхових платежів за 2017 р. менше 10 млн. грн.) – 308 млн. грн. На Топ-22 найбільших страхових компаній з іноземним капіталом, із них 15 із ризикового страхування і сім зі страхування життя, за підсумками 2017 р. доводиться 10,5 млрд. грн. валових страхових премій, або 24% показників по ринку, за страховими виплатами – 3,4 млрд. грн., або 28%, за прибутком – 345 млн. грн., або 21% [2, с. 5].

Страховий ринок України в 2017 р. розвивався в умовах застарілої нормативної бази і незначного темпу зростання економіки, у т. ч. динаміки розвитку фінансових ринків, і це наклало обмеження на інвестиційну діяльність страхових компаній.

Основним обмеженням виступає те, що і в докризовому періоді, і зараз страховики практично не мають альтернативи банківським депозитам для розміщення власних коштів і коштів страхових резервів. На рис. 1 відображено динаміку розміщення коштів страхових резервів на банківських депозитах із 2008 по 2017 р.

Зменшення розміщення коштів страхових резервів спостерігається після початку кризових подій у 2009 р., коли страховики вперше зіткнулися з таким явищем, як неповернення коштів банківськими установами, які самі опинилися в скрутці. До речі, Національний банк України підтримував такі дії, а регулятор страхового ринку (у той час Держкомфінпослуг) ніякої допомоги страховикам не надав. Під час початку сьогодишньої кризи мало місце лише уповільнення темпів приросту розміщення коштів страхових резервів на банківських депозитах. У 2015 р. вкладення коштів до банківських депозитів різко збільшилися (на 3 075,9 тис. грн., або на 50% від рівня 2014 р.), після чого відбулася певна стабілізація.

Станом на 01.01.2008 структура розміщення коштів страхових резервів виглядала так (рис. 2).

Основними напрямками вкладення коштів були депозити банків, права вимоги до перестраховиків та акції українських підприємств.

До 2008 р. вкладення коштів до банків були дуже вигідними для страховиків, зважаючи на фінансову стабільність, що сформувалася після 2000 р. завдяки сприятливій ситуації для українського експорту на зовнішніх ринках, дешевим запозиченням і притоку прямих іноземних інвестицій. При цьому доходність за депозитами була високою (інколи сягала 25% річних).

Вкладення коштів в акції завжди асоціювалося з фінансовими маніпуляціями. Справа в тому, що за роки незалежності в Україні так і не розвинувся адекватний масштабам економіки фондовий ринок. Він виступав здебільшого як інструмент корпоративного контролю (крім сегменту державних облігацій). На емітовані в процесі приватизації акції державних підприємств дивіденди практично не нараховувалися, курсова вартість акцій

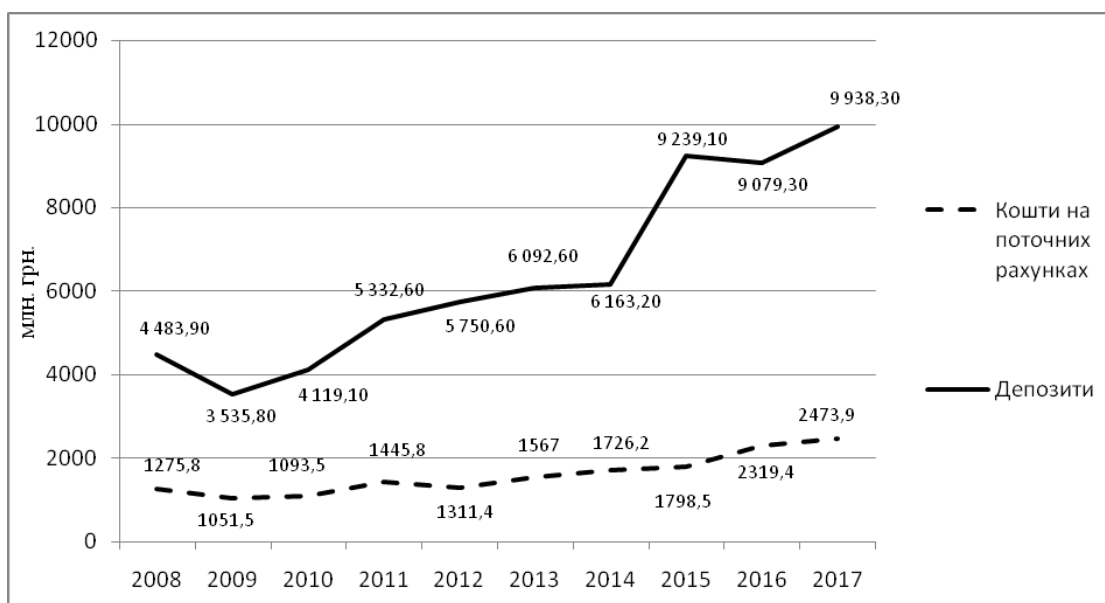

Рис. 1. Динаміка розміщення коштів страхових резервів на поточних рахунках і депозитах у 2008–2017 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 6]

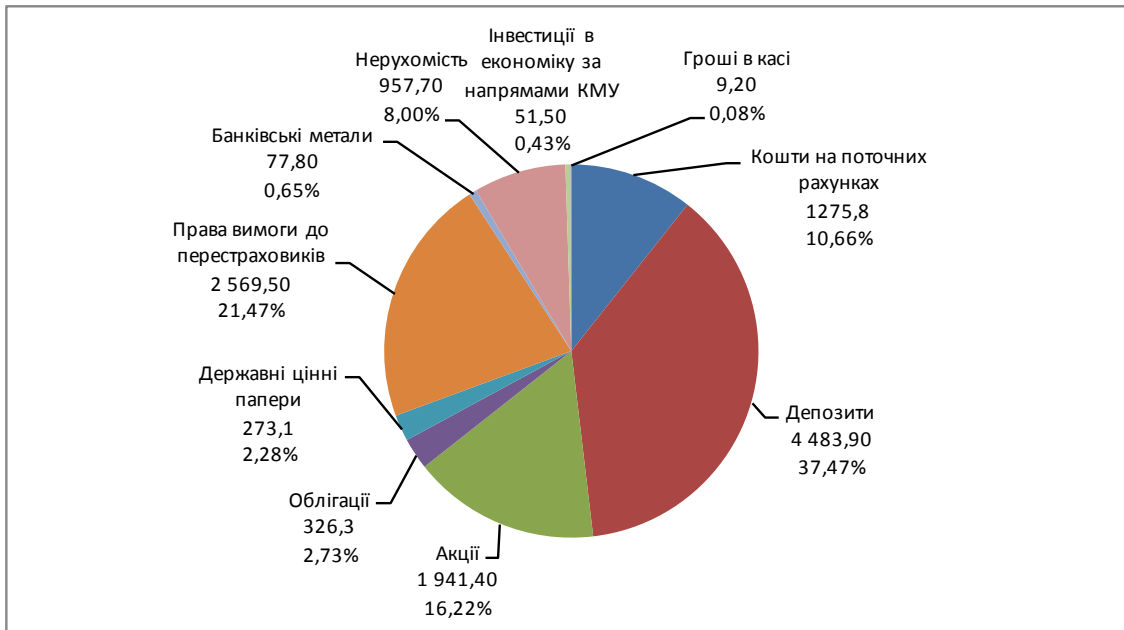

Рис. 2. Структура розміщення коштів страхових резервів страхових компаній України станом на 01.01.2008

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 6]

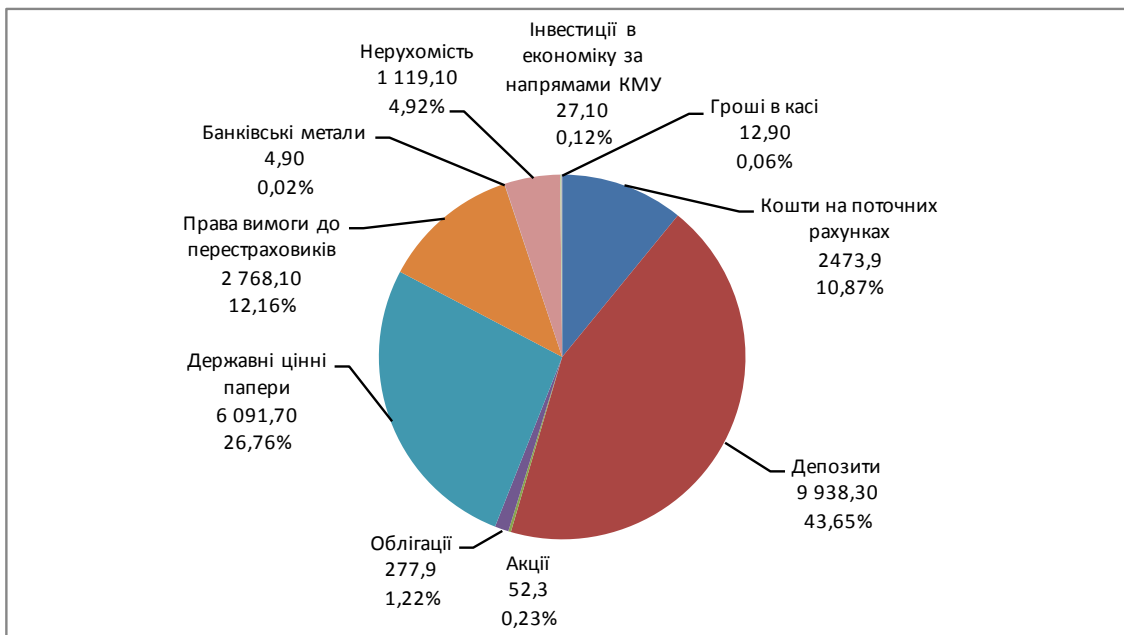

Рис. 3. Структура розміщення коштів страхових резервів страхових компаній України станом на 01.01.2018

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 6]

часто не мала справедливої оцінки. Отже, інвестиції страхових компаній в акції були непрозорими, а отримання доходу від них – сумнівним. Криза, що розпочалася в 2008 р., повністю підтвердила цю тезу. Вкладення коштів в акції знецінилися, а реалізувати їх на ринку для підтримки ліквідності було дуже важко. Станом на кінець 2017 р. структура розміщення коштів страхових резервів виглядала так (рис. 3).

Можна констатувати, що частка депозитів під час розміщення коштів страхових резервів збільшилася, що підтверджує тезу про відсутність реальної альтернативи цьому фінансовому інструменту. Зна-

чні зміни, що відбулися в інвестиційній політиці страховиків, стосуються вкладення коштів в акції. Навчені кризовими подіями страховики позбавлялися акцій як інструмента для інвестування, їхня частка в інвестиційному портфелі практично обнулилася. Натомість частка вкладення коштів до державних цінних паперів, навпаки, збільшилася. Страховиками інвестовано в ОВГЗ більше 6 млрд. грн., або 28% від засобів, інвестованих в цей фінансовий інструмент вітчизняними підприємствами (крім банків). За доходністю і ризикованістю державні цінні папери майже зрівнялися. Звісно, якщо брати до уваги відомий теоретичний

постулат, що держава не може стати банкрутом, оскільки емітує гроші [3, с. 216], то державні облигації є більш надійними, ніж вкладення коштів до комерційних банків.

У фінансовій звітності страхових компаній є такий специфічний актив, як частка страхових резервів у перестрахованні (права вимоги до перестраховиків). Можна констатувати зменшення цього активу в розміщенні коштів страхових резервів. Це можна пояснити тим, що:

- до анексії Криму і початку військових дій на Донбасі багато ризиків українські страхові компанії перестраховували в Росії. Об'єктивно це було правильним. Росія вважалася дружньою країною зі схожою моделлю розвитку страхового ринку. При цьому вартість перестраховання у російських компаніях була суттєво меншою, ніж на європейських чи американських ринках. Після відомих подій співпраця у сфері перестраховання з російськими перестраховиками стала практично неможливою;

- зовнішнє перестраховання (маються на увазі так звані «тверді» ринки ЄС та США) завжди було дорогим. Часто відомі перестрахові групи відмовлялися розглядати ризики українських страховиків, вважаючи їх дрібними;

- у несприятливих умовах українські страхові компанії зменшували ліміти перестраховання, а також віддавали перевагу внутрішньому перестрахованню перед закордонним, що є набагато дешевшим.

Потенціал зовнішнього перестраховання є надзвичайно низьким, і немає підстав уважати, що ситуація кардинально зміниться в найближчій перспективі. Так, у 2017 р. експорт страхових і перестрахових послуг становив близько 13 млн. євро, що в масштабах світового ринку перестраховання фактично дорівнює нулю. Якщо до 2013 р. Україна ще виступала в ролі майданчика для активного перестраховання для країн Балтії та Молдови, то сьогодні, зважаючи на зростання ризику країни та загальну втрату капіталізації ринком, не можна очікувати активізації і за цими напрямками.

Структура інвестиційного доходу українських страхових компаній представлена на рис. 4.

Відразу привертає увагу те, що вкладення коштів в акції, які займали у цей час 16% інвести-

ційного портфелю страховиків, приносили менше 2% інвестиційного доходу. Це підтверджує тезу про те, що вкладення коштів в акції здебільшого мало ознаки фінансових маніпуляцій.

Проблема якості активів страхових компаній розв'язувалася поступово, зміни приходили повільно як на рівні страхових компаній, так і на рівні державного нагляду. Так, базові акти, які регулюють платоспроможність страховиків й які врахували досвід останніх кризових подій були розроблені та оприлюднені в 2016–2017 рр. Йдеться про Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика [4] та Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика [5].

Ринок уже відреагував позитивно на їх упровадження. Структура інвестиційного доходу страхових компаній в Україні в 2017 р. представлена на рис. 5.

У 2017 р. продовжилася тенденція алокації активів страховиків від ненадійних (корпоративні цінні папери, фінансові інвестиції, по яких не можна визначити справедливу вартість) до низькоризикових активів: депозити, розміщені у банківських установах з інвестиційним кредитним рейтингом і вище, державні цінні папери. Це дало змогу на тлі скорочення доходності за депозитами та іншими фінансовими інструментами зберегти доходність інвестиційної діяльності страхових компаній у 2017 р. практично на рівні 2016 р. При цьому зростання доходності за облигаціями становило 21%, за корпоративними правами – 110,7% і акціями – на 16,7% [2, с. 6].

Варто очікувати підвищення ділової активності страхових компаній у наступних періодах, оскільки зростання обсягів надходження страхових премій відбувалося навіть на тлі несприятливої у цілому економічної кон'юнктури. Якщо економіка відроджуватиметься, то страховий ринок зростатиме прискореними темпами, що збільшить інвестиційні можливості страховиків. Обмеженнями для інвестиційної діяльності страхових компаній виступатимуть тенденції до зменшення інвестиційних ставок і нерозвинений ринок корпоративних облигацій.

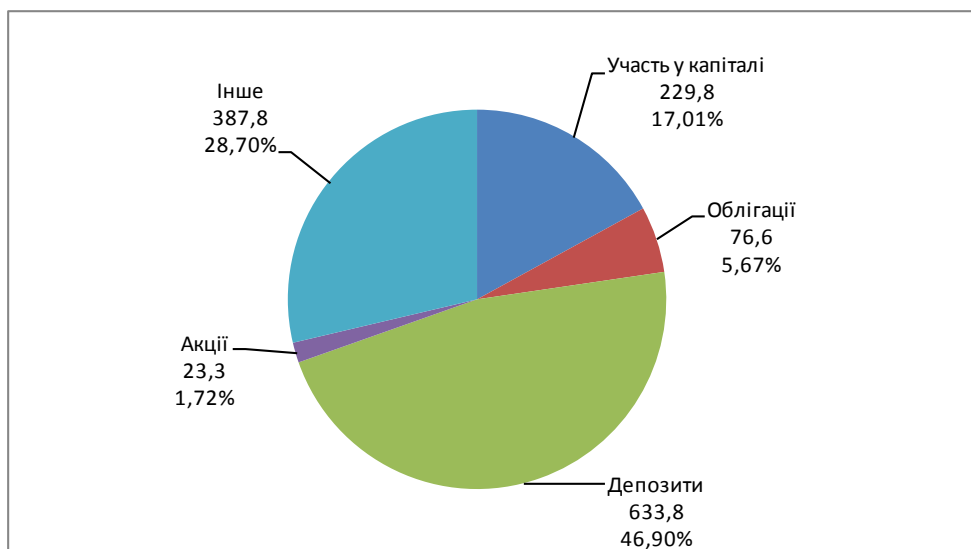

Рис. 4. Структура інвестиційного доходу страхових компаній України станом на 01.01.2008

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 6]

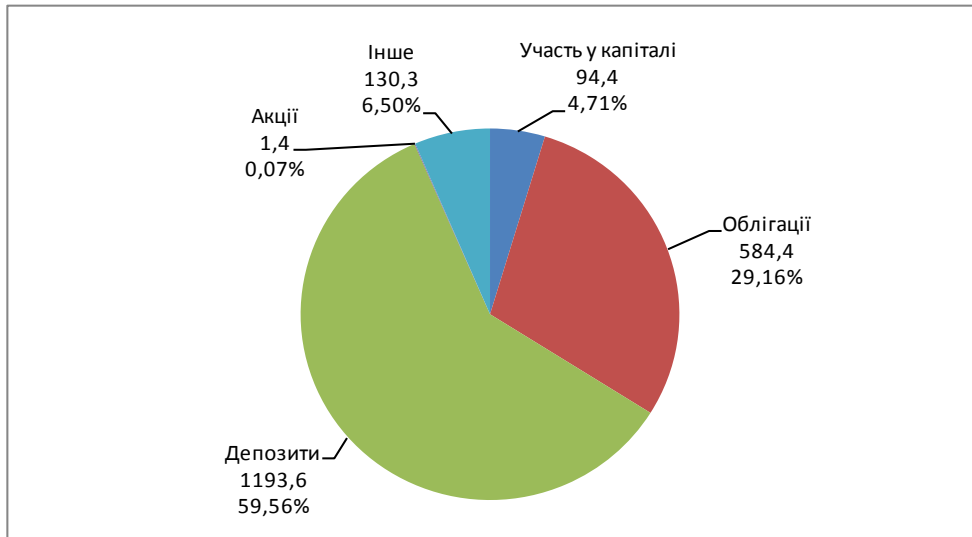

Рис. 5. Структура інвестиційного доходу страхових компаній України станом на 01.01.2018

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 6]

Упровадження нових вимог може призвести до проблем, пов'язаних із формуванням прийнятних активів. Але ці проблеми торкнуться здебільшого тих страховиків, що не є системоутворюючими для галузі. У разі потреби вказані страхові компанії можуть здійснити перерозміщення власних активів із неліквідних і неприбуткових у прийнятні (що відповідають вимогам, установленим проектом розпорядження Нацкомфінпослуг) або провести докапіталізацію. Також страховики, що мають розгалужені і високоорганізовані канали реалізації страхових послуг, широку агентську мережу і мережу з урегулювання вимог страхувальників (потерпілих), можуть змінити вид діяльності з безпосередньо страхування на професійну посередницьку діяльність у страхуванні, що позбавить їх від необхідності накопичувати страхові зобов'язання (формувати страхові резерви) і забезпечувати їх відповідними обсягами прийнятних активів.

Висновки. Дослідження інвестиційних процесів, що мають місце на страховому ринку в останні роки, дають змогу сформуванню низку висновків:

- незважаючи на кризу, що вразила усі ланки економічної системи держави, страховий ринок показує потенціал до подальшого зростання;
- нестабільність економічної ситуації в країні спонукає громадян більше інвестувати у страхування. Так, за 2017 р. громадянами було укладено договорів страхування на суму 15,7 млрд. грн., що на 18,7% більше, ніж у 2016 р. Позитивна тенденція мала продовження й у 2018 р. Збільшення суми страхових премій, отриманих від страху-

вальників – фізичних осіб, стає вагомим джерелом збільшення суми страхових резервів;

– далеко не вичерпаний і потенціал зростання в сегменті страхування юридичних осіб. Так, загальний обсяг страхового покриття в корпоративному секторі різних галузей економіки країни становив більше 450 млрд. грн., що небагато, враховуючи масштаби країни;

– за результатами 2017 р. довгостроковим накопичувальним страхуванням життя охоплено більше 764 тис. осіб, довгострокові накопичення яких становлять близько 8 млрд. грн., по яких отримано інвестиційний дохід у розмірі 665 млн. грн. Це також небагато, але в 2018 р. динаміка була позитивною на тлі початку пенсійної і медичної реформ. Поступово частка надходжень у сфері накопичувального страхування життя зростатиме разом із роллю цього страхування в інвестиційних процесах страхового ринку;

– страхові компанії є активними учасниками в сегменті банківських депозитів, а в останні часи й у сегменті державних цінних паперів.

Державним органам нагляду доцільно продовжити процес удосконалення регулювання інвестиційної діяльності і платоспроможності страхових компаній: прийняти нову редакцію Закону України «Про страхування»; положення про інвестиційне страхування життя; нормативи, що регулюватимуть електронні сервіси в страхуванні. Варто збільшити вимоги до капіталізації страхових компаній. Отримання додаткового капіталу збільшить і платоспроможність учасників ринку, і їхній інвестиційний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>.
2. Залетов А. 50 оттенков страхового бизнеса. Insurance TOP. 2018. № 1(61). С. 4–6.
3. Рендал Р. Сучасна теорія грошей; пер. з англ. О. Вальчишен, А. Бузинник, Є. Гагаркіна та ін. К.: Наш формат, 2017. 480 с.
4. Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика та визнання такими, що втратили чинність, деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг в Україні № 396 від 23.02.2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16>.
5. Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг в Україні № 850 від 07.06.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18>.

Зинченко О. А.

Супрун Н. В.

Криворожский национальный университет

Супрун А. А.

Криворожский экономический институт ГВУЗ

«КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Резюме

Исследован инвестиционный потенциал страхового рынка, выявлены слабые и сильные стороны инвестиционного процесса в страховых компаниях на современном этапе. С помощью анализа статистических данных за последние 10 лет выявлены тенденции в управлении инвестиционной деятельностью страховщиков. Сформирован ряд выводов и предложений по осуществлению инвестиционной деятельности страховщиков с учетом последних процессов на страховом рынке.

Ключевые слова: страховой рынок, инвестиционная деятельность, страховые резервы, инвестиционный доход, качество активов.

Zinchenko O. A.

Suprun N. V.

Kyryvy Rih National University

Suprun A. A.

Kyryvy Rih Economic Institute,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

INVESTMENT OPPORTUNITIES OF INSURANCE COMPANIES AT THE PRESENT STAGE

Summary

The investment potential of the insurance market is investigated, the weak and strong sides of the investment process in insurance companies are revealed at the present stage. Through the analysis of statistical data over the past 10 years, trends in the management of investment activities of insurers have been revealed. A number of conclusions and proposals on the implementation of investment activities of insurers have been formed, taking into account the latest processes in the insurance market.

Keywords: insurance market, investment activity, insurance reserves, investment income, asset quality.